

Asia: VN/8830/2019

Lausuntopyyntö selvityksestä usean kielen merkitsemisestä väestötietojärjestelmään

Lausunnonantajan lausunto

Selvityksessä on arvioitu vaikutuksia kieliryhmiin. Mitä muita mahdollisia vaikutuksia usean kielen merkitsemisellä väestötietojärjestelmään olisi kieliryhmiin. Pyydämme teitä erottelemaan vastauksessanne malli A:n ja malli B:n arvioidut vaikutukset.

Familia ry kannattaa kahden tai useamman äidinkielen merkitsemistä väestötietojärjestelmään. Annetuista vaihtoehdoista malli A:n toteutustapa on parempi ratkaisu asian toteutukselle. Useamman äidinkielen mahdollistaminen väestötietojärjestelmään toisi esiin kielellistä moninaisuutta, joka on jo osa monen kaksi- ja monikielisen perheen normaalia arkea.

Kaksi- ja monikielisissä perheissä nykyisen järjestelmän mukainen pakollinen valinta äidinkielestä asettaa vanhempien kielet keskenään eriarvoiseen asemaan eivätkä vanhemmat aina osaa arvioida valinnan mahdollisia seurauksia. Kun äidinkieleksi voitaisiin merkitä useampi kuin yksi äidinkieli, ilman äidinkielen arvojärjestykseen pistämistä, ei perheiden tarvitse tehdä keinotekoista valintaa, mikä on lapsen äidinkieli. Kaikki äidinkielet olisivat saman arvoisessa asemassa.

Yksilön identiteetin ja itsemäärittelyn kannalta kysymys kaikkien äidinkielten rekisteröinnistä on tärkeä. Useamman äidinkielen rekisteröiminen toisi arvostusta ja kokemuksen, että on hyväksytty osa yhteiskuntaa. Monikielisyys nähtäisiin hyväksyttävänä ja toivottavana yhteiskunnassa sekä kaksi- ja monikielisyyteen liittyvät ennakkoluulot ja syrjintä voisivat vähentyä. Selvitys ei pureudu tähän näkökulmaan riittävällä laajuudella. Nykyisen tilanteen ja mahdollisen muutoksen seurauksia monikielisten henkilöiden ja -perheiden kokemuksiin ja hyvinvointiin tulisi selvittää ja arvioida tarkemmin.

Mallin A mukainen muutos antaisi kaikille kaksi- ja monikielisissä perheissä puhutuille kielille tasa-arvoisen ja virallisen statuksen sekä mahdollistaisi lasten yhdenvertaisuuden ja monikielisyyden varhaisen tuen.

Selvitys ei myöskään anna kuvaa, mitkä ovat useamman äidinkielen merkitsemisen mahdolliset positiiviset vaikutukset yhteiskuntaan. Tarve useamman äidinkielen viralliselle merkitsemiselle on ollut Suomessa jo pitkään maahanmuuton ja kansallisten kielivähemmistöjen vuoksi. Tarve myös kasvaa edelleen tulevaisuudessa maahanmuuton ja monikielisyyden lisääntyessä. Jo tällä hetkellä kahden kulttuurin pariskuntia on Suomessa yli 80 000. Vieraskielisten osuuden on ennakoitu kaksinkertaistuvan seuraavien parin vuosikymmenen aikana. Rekisteröintimahdollisuus antaisi todellisemman kuvan kaksi- ja monikielisten määrästä Suomessa.

Mallissa A Suomen kielivarannon todellinen laajuus tulisi siten selkeämmin esille, kun kaksi- ja monikielisten määrästä saataisiin tarkemmat tiedot. Kansalliset vähemmistökielet pääsisivät myös näkyville paremmin väestötietojärjestelmässä. Se voisi johtaa heidän palvelujensa parempaan saatavuuteen. Rekisteröintimallia kehitettäessä on tärkeää, ettei muutos johda kieliryhmien kielellisten oikeuksien vähenemiseen.

Muutoksella ei haeta uusia palveluja tai oikeuksia eikä heikennyksiä nykyisiin kielellisiin oikeuksiin. Rekisteröintikäytännön muuttaminen ei tarkoita, että kaikki saisivat lakisääteisiä palveluita tai voisivat asioida viranomaisten kanssa omalla äidinkielellä. Tämä ei toteudu tälläkään hetkellä, jos äidinkielekseen on merkinnyt jonkin muun kuin suomen, ruotsin tai saamen.

Malli B ei anna mahdollisuutta ihmisten todellisten useampien äidinkielten näkymiseen ja tunnistamiseen. Jos kotikielellä ei ole varsinaista asemaa, saadaanko koko kielivaranto ja osaaminen esille tämän kautta.

Malli B jatkaa äidinkielten hierarkista jaottelua, eikä toisi vastaavaa tasavertaista kielellistä asemaa. Malli B ei poistaisi nykyistä tarvetta monikielisyyden tunnistamiseen ja monikielisen identiteetin vahvistamiseen ja hyväksymiseen vaan vaatimus useamman äidinkielen rekisteröinnistä ja tasarvoisesta kohtelumisesta olisi edelleen olemassa.

Myös mallin B ehdottama kotikieli on terminä ongelmallinen. Henkilö voi puhua kotona kieltä, joka ei ole hänen toinen äidinkiелensä tai äidinkielenä voi olla kieli, jota ei kotona puhuta. Erityisesti kahden kulttuurin erotilanteissa, jossa toinen vanhempi asuu kotimaassaan, voidaan kotona puhua vain suomea. Lisäksi kahden kulttuurin perheissä perheen yhteinen kieli voi olla hyvin joku muu kuin kummankaan vanhemman äidinkieli (esimerkiksi isän äidinkieli suomi, äidin swahili ja perheen yhteinen kommunikaatiokieli englanti). Esimerkiksi tässä tapauksessa kotikieli englanti kuvastaa lähinnä henkilön kielitaitoa, ei kielellistä identiteettiä. Kielellinen identiteetti jää mallissa B taka-alalle.

Malli B ei vastaa siihen tarpeeseen, jonka vuoksi selvitystä on ryhdytty tekemään. Tästä ja yllä olevien perustelujen nojalla, mallia B ei pidä toteuttaa.

Selvityksessä on arvioitu vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Mitä muita mahdollisia vaikutuksia usean kielen merkitsemisellä väestötietojärjestelmään olisi viranomaisille. Pyydämme teitä erottelemaan vastauksessanne malli A:n ja mallin B:n arvioidut vaikutukset.

Malli A helpottaa kuntien palveluiden (varhaiskasvatus, perusopetus jne.) suunnittelua, järjestämistä ja kohdentamista oikeille alueille tuomalla esille todellisen monikielisuuden.

Tällä hetkellä kuntien resurssit äidinkielen opetuksessa, eivät vastaa tarvetta. Tieto äidinkielistä auttaisi tukemaan nykyisiä palveluja paremmin. Tällöin nähtäisiin, millaisia kieliä eri alueilla on ja palveluita voitaisiin suunnitella vastaamaan perheiden/henkilöiden tarpeita. Tarkemmilla kielitiedoilla olisi vaikutusta myös maahanmuuttajapalveluita suunniteltaessa, kohdennettaessa ja resursoidessa.

Lisäksi äidinkieli tiedot ehkäisisivät paremmin virheellisiä toimintatapoja, joita nykyinen järjestelmä mahdollistaa. Esimerkiksi nyt vieraskieliseksi rekisteröity, mutta suomea äidinkielenomaisesti puhuva lapsi voi joutua suomi toisena kielenä -opetukseen tai todistamaan suomen kielen taitonsa muulla tavoin myöhemmin elämässään. Toisaalta lapsi ei välttämättä saa oman äidinkielen opetusta toisen vanhempansa kielellä, jos se ei ole hänen rekisteröity äidinkielenä, vaikka virallisen merkinnän ei pitäisi vaikuttaa henkilön oikeuteen saada oman äidinkielen opetusta. Näin ollen väestötietoja käytetään eri tavalla kuin niitä on ollut tarkoitettu käytettävän.

Käytännöt äidinkieli tiedon käytöstä vaihtelevat eri puolilla Suomea. Siksi kaksikieliset lapset ovat eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, missä he asuvat. Oikean tilastotiedon puutteen vuoksi kaksikielisyyttä tukevia palveluita ei voida mitoittaa oikein. Kuntatasolle kaivataan jo nykyisellään selkeitä ja yhdenmukaisia linjauksia, mihin väestötietojärjestelmään merkitty äidinkieli vaikuttaa ja mihin ei.

Useamman äidinkielen rekisteröinnin väestötietojärjestelmään olisi nimenomaan yksilön identiteetin ja monikielisuuden tunnustamisen näkökulmasta tärkeää (palveluiden paremman suunnittelun ohella). Uusia palveluita tai oikeuksia eri kieliryhmille ei muutoksessa haeta.

Mallissa A valtiosuusjärjestelmän jakoperusteita jouduttaisiin miettimään uudestaan. Jakoperusteet voisivat perustua ihmisen merkitsemään asiointikielen, jotka edelleen voivat olla vain suomi tai ruotsi tai saame. Selvitys ei ota kantaa jakoperusteiden muutostarpeisiin ja vaikutusten laajuuteen. Mutta asia kaipaa lisäselvityksiä, jotta tiedettäisiin taloudelliset vaikutukset paremmin.

Selvitys ei tuo esille, mitä mahdollisia positiivisia vaikutuksia tarkemmilla kielitiedoilla voisi esimerkiksi olla kunnan elinvoimaisuuteen, houkuttelevuuteen tai esimerkiksi kansainvälistymiseen.

Mitä taloudellisia vaikutuksia usean kielen merkitsemisellä väestötietojärjestelmään olisi teidän kannaltanne? Pyydämme teitä erottelemaan vastauksessanne malli A:n ja mallin B:n arvioidut vaikutukset.

Usean kielen merkitsemisellä ei ole taloudellisia vaikutuksia Familia ry:lle.

Mikä selvitetystä vaihtoehdoista olisi teidän mielestänne paras malli toteutettavaksi?

Malli A

Kirjoittakaa tähän, jos teillä on muuta lausuttavaa

Yksikielisyyden normi pitäisi Suomessa purkaa, koska se ei vastaa todellisuutta. Suomessa on jo nyt kaksi- ja monikielisiä kansalaisia, mutta virallisesti Suomessa voi olla vain yksikielinen.

Familia ry toivoo, että muutosten lähtökohtana on yhdenvertaisuus, ihmisten hyvinvointi ja identiteetin vahvistaminen sekä monikielisyyden esiin nostaminen. Muutoksia ei pitäisi tehdä sen mukaisesti, miten vähimmällä muuttamisella saadaan puolivalmiita muutoksia, jotka eivät kuitenkaan vastaa loppujen lopuksi monikielisten ihmisten tarpeisiin tai monikielisen identiteetin vahvistamiseen ja tunnistamiseen.

Malli B ei vastaa monikulttuuristen perheiden tarpeisiin vaan olisi hallinnollisesti ja lainsäädännöllisesti helpoin toteuttaa selvityksessä esillä olleista vaihtoehdoista. Se ei huomio monikielisten henkilöiden ja perheiden toivomaa muutosta. Edelleen jouduttaisiin pistämään äidinkielet keinotekoiseen järjestykseen ja valitsemaan äidinkielistä vain yhden.

Muutosta ei pidä tehdä myöskään niin, että useampia äidinkieliä voidaan merkitä, mutta ne pitää pistää arvojärjestykseen (ensimmäinen äidinkieli, toinen äidinkieli jne.). Tällöin perheet/henkilöt joutuisivat arvottamaan äidinkielet.

Helmanen Elina
Familia ry